

УДК 82.0:930.1:167/168

СПАДКОЄМНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ: МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗНАЧЕННЯ

Ігор Володимирович Козлик

orcid.org/0000-0001-8262-1748

ihor.kozlyk@pu.if.ua

*Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
Кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна*

Анотація. Розглянуто механізми спадкоємності у звичних кодифікованих (джерелознавчо-історіографічна робота, методологічний аналіз конкретних евристичних практик, феномен наукової школи) та некодифікованих видах літературознавчої діяльності (кінодокументалістика). Показано, що механізм спадкоємності закладений вже у логіці розгортання пізнавальної роботи. Феномен наукових шкіл передбачає у своєму функціонуванні не лише диференціальні, а й інтегральні складові, ключовою з яких є особистість ученого, в якій людське (включаючи морально-етичне, психологічне) невід'ємне від фахового (професійний рівень). Ось чому коли йдеться про спадкоємність, то це стосується не лише принципів дослідницької роботи, а й загальнокультурних орієнтирів, ставлення до своєї професії, формування творчої і людської особистості діяча науки, стилю міжособистісного спілкування в середовищі фахівців. Повнота відтворення цього зумовлює необхідність звернення до документальних жанрів кіно і телебачення, тісну взаємодію літературознавців з журналістами та представниками мас-медіа.

Ключові слова: спадкоємність, літературознавство, наука, культура, документальне кіномистецтво.

Розвиток науки про літературу як однієї з форм культуротворчої діяльності відбувається за певними загальними законами, які визначають функціональність вторинних моделюючих систем різного ґатунку та рівня ієрархічної системності. Особлива роль тут належить закону культурної спадкоємності. І це зрозуміло, коли йдеться про штучні утворення, до яких належить культура в цілому (про це див. детальніше: [10, с. 55–57, 63–65, 70, 80, 86–87,

116, 146, 164–167 й ін.]). Причому можливості реалізації цього закону закладені в самій евристичній діяльності, в логіці, структурі та послідовності етапів пізнавальної роботи.

Згадаймо, до прикладу, початковий етап будь-якого дослідження під умовною назвою „Історія проблеми”, безпосередньо покликаний вивести дослідника на спадкоємні зв’язки у сфері обраної наукової тематики. Значення цього етапу в загальній динаміці евристичної роботи визначається не лише інструктивними вимогами офіційних органів управління наукою на зразок ДАК’у в Україні, згідно з якими основна частина дисертації повинна починатися оглядом літератури і вибором напрямів дослідження, а насамперед його реальною значущістю у процесі наукової роботи. Мета збирання, систематизації та аналітики історіографічного матеріалу полягає не в демонстрації своєї начитаності в певній проблематиці, хоча без цього і не обійтися, а в пошуку й конструюванні предметної зони дослідження засобом аналітичної проблематизації наявного евристичного досвіду у сфері конкретної наукової тематики. Тут доречно пригадати геніального фізика-теоретика Альберта Ейнштейна, який не пам’ятав величину швидкості звуку, зате феноменально вмів „повністю зосередитися на сутності досліджуваного питання” [6, с. 69].

Відомо, що в літературознавстві дуже важко натрапити на щось таке, що жодним чином не було вже кимсь підмічене або так чи так назване, хоча б побіжно і зовсім з іншого приводу. Ось чому, до речі, я із сумнівом ставлюся до літературознавчих публікацій, у яких не вказана джерельна база і список літератури (чи references, як тепер більш модно писати) налічує аж дві-три позиції, які, приміром, стосуються видання художнього твору, однієї критичної статті та одного інформаційно-довідкового видання. Причому чужі, висловлені в минулому ідеї, тези, думки, смислові нюанси чи жести, наснажуючи і живлячи новітнього дослідника у його русі до відкриття і первинної проблемної фіксації власної тематичної зони, обов’язково вимагають від нього не тільки усвідомлення того, чому і що саме в чужому дискурсивному досвіді наштовхнуло його на певні гіпотетичні (імовірнісні) міркування стосовно можливостей нової проблематизації, а й з’ясування того, наскільки його власне сприйняття чужих висловлювань відповідає тому, що вкладали в них їхні автори, врахування місця і значущості цих суджень (спостережень, розмислів тощо) в контексті первісного висловлювання. Інакше кажучи, *актуалізація* не виключає водночас

і *реактуалізації* (як повернення до первісного смислового стану / наповнення мовленнєвого чи метамовного елемента), і саме ці дві різноспрямовані процедури можуть, виходячи з принципу доповнюваності, привести до окреслення шуканого проблемно-тематичного горизонту нового наукового дослідження. А все це пов'язане з долученням до якоїсь традиції як носія спадкоємності, вимагаючи для свого осягнення „багатовимірною поняття літературної рецепції” [3, с. 16].

Зорієнтуватися у практичному векторі дії закону спадкоємності в царині науки про літературу допомагають також спеціальні аналітичні студії, присвячені рефлексії ключових засад (наскрізних регулятивних принципів або інтегральної методологічної матриці) дослідницького доробку конкретного ученого. Такі студії мають важливе значення і в аспекті історії науки, дозволяючи окреслити витoki, джерела й варіанти певної продуктивної евристичної діяльності, описати їх трансформаційну динаміку на перетині діахронічної та синхронічної площин. Мій власний досвід такої методологічної роботи стосувався творчого доробку моїх старших колег з кафедри світової літератури ПНУ імені Василя Стефаника професора Марка Теплінського та доцента Юрія Султанова, а також знакових постатей на українських теренах науки про літературу, професорів Олексія Чичеріна, Нонни Копистянської, Соломії Павличко, Михайла Гіршмана та Романа Гром'яка (див.: [8, с. 18–19 (позиція 76), 17 (позиції 69, 65), 19 (позиція 77), 16 (позиція 58); 18 (позиція 72); 9]). Аналіз ключових методологічних орієнтирів їхньої наукової діяльності спонукає до розмислів над закономірностями різних літературознавчих досвідів, взятих не лише у широкому контексті історико-еволюційного розгортання науки про літературу і гуманітаристики в цілому, а й у проекції історичного буття науки як такої. Адже знання як культурно-антропологічне утворення не виникає і не може виникати на порожньому місці, воно має свою, так би мовити, „внутрішню форму”, свою дискурсивно-парадигмальну і наративну історію, без осягнення яких неможливе адекватне розуміння, усвідомлення закодованого в ньому „гносеологічного сюжету”, тобто того, про що в ньому, власне, йдеться, що в даному тут-і-тепер висловлюванні об'єктивує свою тяглість і здобуває власну долю. Розуміти – значить реально долучитися до певного епістемологічного передання, перегрупуювавши його у просторі актуального теперішнього відповідно до актуальної світоглядної

динаміки. У цьому сенсі успадкування чогось в науці передбачає *перерозподіл „сфер впливу”* при збереженні належної поваги до зробленого попередниками. І це стосується не лише стосунків класичної механіки і квантової механіки у фізиці, у царині якої обґрунтовує цю думку А. Ліванова (див.: [12, с. 104]; див. також про кореляцію між ньютонівським законом тяжіння та загальною теорією відносності: [7, с. 119]), а й гуманітарної науки, включаючи літературознавство. Інакше кажучи, ми весь час змушені займатися побудовою загальної методологічної (просторової) моделі власного предмета, у структурі якої кожен з наявних досвідів знаходитиме те місце, в межах якого не втрачатиме своєї чинності.

До розгляду питання про механізми дії закону спадкоємності у розвитку літературознавства має відношення й феномен наукової школи, з яким безпосередньо пов'язаний процес інституціоналізації науки. „Хоча ідеї виникають і формуються в індивідуальній свідомості людини, – читаємо з цього приводу у Р. Гром'яка, – але взаємодія (інтерація) носіїв свідомості, які існують виключно в формах популяцій, спільнот, об'єднань та ін., є неодмінною умовою (чи одним із механізмів) становлення сучасної свідомості” [3, с. 351]. Наукова школа – це простір генерування і розробки перспективних ідей, оприявлення методологічної і теоретико-концептуальної динаміки, це утворення „справжніх інноваторів (ініціативних, працьовитих, здатних до злагодженої, скоординованої співпраці)”, яке здобуває об'єктивно potwierdжене визнання „не конче послідовниками, одnodумцями, а скоріше... конкурентами, які творять на засадах доповнення, полеміки, діалоговості”. На цьому тлі, в умовах *несуперечливої різноспрямованості* (у сенсі принципу доповнюваності Н. Бора, коли „протилежністю глибокої істини може виявитися інша глибока істина” (цит. за: [2, с. 226]; див. про це також: [13, с. 44]) „змінюються наукові парадигми, збагачуються методології, оживлюється національна наука певної галузі” [3, с. 356–357].

У минулому і сьогодні відомі найрізноманітніші види наукових об'єднань (осередків, співтовариств), які вирізняються фаховими позиціями, стилем, формами, атмосферою внутрішньої комунікації тощо. Такі спільноти можуть виникати навколо певної знакової постаті ученого, причому і в моновекторній площині розроблюваної ним пріоритетної наукової проблематики (наприклад, інтегрована вивченням традиційних образів і сюжетів – ТСО – у світовій літературі літературознавча школа з порівняльного

літературознавства Анатолія Волкова (див.: [16]); у природничих науках – школа фізиків-теоретиків Нільса Бора (див.: [12, с. 77]) чи школа з фізико-хімічних проблем напівпровідникового матеріалознавства Дмитра Фреїка), і в тематично полівекторній площині (наприклад, у літературознавстві – це не обмежена проблемою цілісності і ритміки літературного твору школа Михайла Гіршмана, це школа Олексія Чичеріна, евристична сфера якої виходить далеко за межі його власних стилістичних напрацювань, втілюючись у пролонгованому науковому проекті „Чичерінські читання” (див. про це: [11]); в теоретичній фізиці – це школа Лева Ландау (див. про це: [12, с. 35–91]). Наукові школи можуть виникати також навколо визначеного концептуального ядра в межах розгортання певного наукового напрямку (наприклад, тартуська / тартусько-московська семіотична школа (див.: [15])). Інакше кажучи, варіанти організаційної центрації наукової сфери найрізноманітніші.

Але має існувати щось спільне, універсальне, незалежне від конкретної наукової сфери знань, що інтегрує в культуротворчому сенсі феномен наукової школи і наукову діяльність у цілому. Таким чинником, як на мене, є індивідуальна особистість ученого, для якого життя – це наука, а наука – це життя, а суто людське (включаючи морально-етичне, психологічне) невід’ємне від фахового (професійний рівень). Завдяки цьому належність до оточення такого вченого означає прийняття певних принципів життєвого і професійного існування, прийняття певної стильової норми останнього. Така творча особистість є носієм певної системи цінностей і самим фактом свого існування живить розвиток культури і науки як її невід’ємної складової, відкриваючи іншим (представникам наступних поколінь) простір для їх творчої реалізації.

На значущості суто особистісно-людського чинника не раз наголошували видатні діячі науки і культури минулого, що сягає своїм корінням давньої традиції, вдало озвученої Еразмом Роттердамським у його відомому вислові: „Краще менше знати і більше любити, ніж більше знати і не любити” [5, с. 137]. Так, в одному з листів до Якоба Лауба, з яким спільно працював над спеціальною теорією відносності, Альберт Ейнштейн писав: „Професор Кляйнер, директор нашого інституту <їдеться про університет у Цюріху> хоча і не видатний фізик, але чудова людина; я його дуже люблю. Мабуть, наукова вагомість і людські якості не завжди супроводжують одне одного. В моїх очах

гармонійно розвинута людина цінніша за найвитонченішого формотворця і систематизатора” (цит. за: [6, с. 94–95]). Подібне знаходимо в Ейнштейновій записці одному берлінському юнакові, де вчений так сформулював свій життєвий принцип: „Добрий характер і сильна воля важливіші, ніж розум і ерудиція” (цит. за: [6, с. 224]). А ось судження Макса Борна про сутність педагогічної майстерності німецького фізика-теоретика і математика, одного з основоположників квантової теорії Арнольда Зоммерфельда як творця наукової школи: „Однак це високе мистецтво викладання нічого б не дало, якби не прийшло чаклунство особистої чарівності, яка безпосередньо поєднує учителя і учня” і дозволяє „навчати своїм особистим впливом” (цит. за: [7, с. 248, 249]). І нарешті епізод з автобіографії німецького фізика-теоретика Макса Планка, який стосується німецького фізика, фізіолога та психолога Германа фон Гельмгольца. „...Я пізнав Гельмгольца і як людину, і людину у ньому шанував не менше, ніж ученого. Бо в особистості Гельмгольца, в непідкупності його суджень, в його скромності втілювались гідність і правдивість науки, якою він займався. До цих усіх якостей долучалася і людська доброта... Коли я розмовляв з ним і він звертав на мене свій погляд – спокійний, уважно вивчаючий і водночас доброзичливий, – мене захоплювало почуття безмежної дитячої відданості...” [6, с. 62–63]. Загалом варто наголосити, що збереження власне людського чинника, морально-етичного виміру строкатого світу існуючих людських практик постає однією з найактуальніших проблем сьогодення. „Спустошення людської природи за допомогою творінь людського розуму і рук, – зазначав ще 1964 року Чеслав Мілош, – які починають панувати над творцем, відбиваючи в нього дедалі більшу частку його людяності, є сьогодні ключовою проблемою...” [14, с. 189].

Ось чому коли йдеться про спадкоємність, то це стосується не лише принципів дослідницької роботи, а й загальнокультурних орієнтирів, ставлення до своєї професії, формування творчої і людської особистості діяча науки, стилю міжособистісного спілкування у фаховій сфері, загалом передбачаючи збереження й актуалізацію певного морально-етичного та психологічного досвіду. У моєму доробку це публікації спогадів із вкрапленнями листування про члена-кореспондента НАН України, професора Ніну Крутікову, польського професора Базиля Бялокозовича (див.: [8, с. 17 (позиція 70), 29 (позиція 11)]), а також ще неопубліковані спогади про професора Романа Гром'яка (видання мемуарів пам'яті

цього видатного діяча української гуманітарної науки готують до друку в Тернополі).

Проте традиційної писемної фіксації досвіду тут, з мого погляду, недостатньо, особливо, коли йдеться про наукову спільноту, утворену викладачами-практиками навчальних закладів, насамперед університетськими працівниками. Їхня дослідницька думка народжується не тільки (а може, й не стільки) на самоті за письмовим (чи комп'ютерним) столом у тиші робочого кабінету, а у регулярному живому спілкуванні на заняттях зі студентами. Тут неминуче задіяним виявляється цілий комплекс інформаційно-комунікативних засобів (мовленнєвих – лексика, практичний синтаксис мови і думки, ритміко-інтонаційні чинники індивідуального мовлення, конкретні форми міжособистісного спілкування, а також позамовних – темперамент, емоційна природа й т.і., особливо візуальних – фізіономістика, жестикуляція і загалом усе те, через що реалізується сугестивний потенціал особистості викладача).

Звідси – завдання зафіксувати образ таких освітньо-наукових діячів так, щоб максимально зберегти силу їхнього професійного і суто людського впливу. У питальні формі це можна сформулювати так: як зробити досяжною для загалу зацікавлених осіб можливість безпосереднього спілкування з непересічною людиною? Як спроектувати таку особистість через множинні ракурси для того, щоб уникнути її редукації, однобічності чи спрощення? Це тим паче важливо, що носієм знання, яке реалізується тільки через акт розуміння, є не текст чи книжка як друкарський чи віртуальний (інтернетний, сетературний) витвір, а жива людина як носій дієво-історичної свідомості. Особливо в гуманітарній сфері, де зміст певного судження (дискурсу) безпосередньо залежить від індивідуальності його суб'єкта, який, входячи через висловлювання у сферу розуміння, об'єктивує у своїх судженнях конкретне знання.

Для виконання вказаного завдання потрібна аналогічна походженню об'єкта форма комплексної, полірепрезентативної фіксації, звернення до якої, безумовно, розширює горизонти фахової діяльності літературознавця. Я маю на увазі залучення можливостей документальних жанрів кіно і телебачення, враховуючи їх здатність зберегти ту комплексність (цілісність) культуротворчого впливу непересічної особистості на реципієнта, якої позбавлене, скажімо, читання наукових праць.

Мій власний досвід у цьому сенсі стосується, насамперед, мого вчителя у науці і житті, доктора філологічних наук, професора

Марка Теплінського, з яким безпосередньо пов'язані 33 роки життя. Ідея зафіксувати на плівці цілісний образ цієї людини у основній її стихії – усному фаховому мовленні, з'явилася в останній рік життя професора, у 2011 році, коли я реально відчув загрозу повної і непоправної втрати цінного культурного, наукового і морально-психологічного досвіду. Я чітко усвідомив, що жодна розповідь інших людей про життя, наукову і педагогічну творчість Марка Веніаміновича неминуче виявиться лише суб'єктивним уламком втраченої цілісності (суб'єктивним, бо про щоб людина не оповідала, вона так чи так розповідає про себе). Жодна розповідь не матиме такого впливу на людину, який мало безпосереднє спілкування з професором М. Теплінським.

Я був готовий до такої розмови на камеру з Учителем, тому що дуже добре знав драматургію його життя в науці, коло його спілкування в різні періоди, його улюблені теми бесід зі студентами і колегами, знав те, що в нього завжди викликало радість і, навпаки, що йому болить. Нарешті, знав не тільки те, що вартує оприявлення на людях, а й те, що повинно піти разом з ним нерозголошеним.

Знімаючи більше трьох годин Марка Веніаміновича Теплінського і побудувавши на його монолозі-сповіді увесь повнометражний документальний фільм, я хотів дати кожному зацікавленому глядачеві реальну можливість побути поруч з унікальною людиною, індивідуально пережити піднесення від спілкування з нею. Це певним чином асоціюється зі спогадами німецького і британського фізика-теоретика, класика сучасного природознавства, якому належить заслуга статистичної інтерпретації квантової механіки, Макса Борна про те, як він у юні роки обирав свою майбутню спеціальність: „В Геттінгені я відвідував лекції Гільберта і Мінковського. ...Гільберт невдовзі запропонував мені досить почесну посаду приват-асистента, безоплатну, але надзвичайно цінну тим, що вона дозволяла *бачити і слухати його кожен день*. ...Мене глибоко вразив світогляд цих двох видатних математиків. Я сприйняв від них не тільки найновіші математичні методи свого часу, а дещо значно більш важливе” – критичне світосприйняття (курсив мій. – І. К.) [1, с. 17–18].

Проте я розумів, що узявшись за документальне кіно, змушений буду дотримуватися законів жанру, де я первісно не фахівець. Адже справа, яку я замислив, не допускала дилетантизму. Тому саму зйомку бесіди з професором довелося супроводити досить великою пошуковою роботою у його власному архіві, у

своєму архіві (я знав добре не лише його самого, а і його родину, коло приватного і фахового спілкування тощо). До цього потрібно додати самоосвіту, оволодіння технікою створення кіно (прийоми режисури, монтаж і монтажні програми, робота зі звуком і т. і.). У всьому цьому я надихався одним-єдиним прагненням – не позбавити наступні покоління тієї радості спілкування, яку пережили усі ми, тобто колеги і учні Марка Веніаміновича, розкидані в географічній амплітуді від острова Сахалін у Російській Федерації і аж до Івано-Франківська на Західній Україні.

Так виникла моя перша двохгодинна документальна стрічка „Марко Теплінський – учитель, вчений, людина” за участю самого метра нашої науки, прем’єра якої відбулася в Івано-Франківську 11 вересня 2012 року і яку, завдяки добрій волі професора Ольги Червінської, демонстрували також у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 17 жовтня 2012 року в програмі X Міжнародної наукової конференції „Література у літературознавчому континуумі”. Важливо, що задум і реалізація цього проекту мали позитивний резонанс в українській фаховій пресі, зокрема в одному із найстаріших культурологічних видань України, журналі Міністерства культури України „Українська культура” (див.: [4]), отже, потреба у такій роботі в культурних і освітніх сферах є.

Передача наукового досвіду передбачає також звернення до форм і видів власне фахового спілкування як до самостійної теми, яка вимагає окремої уваги. І тут уже потрібен погляд збоку, репрезентація через чужий рецептивний досвід, потрібне зіткнення (багатоточковий перетин) проєкцій. Таке завдання спробував реалізувати в наступній двохчастинній документальній стрічці, яка не випадково має назву „Очима Іншого: Марко Теплінський і Володимир Матвіїшин”. І передовсім у його першій частині, орієнтованій на фахово зацікавленого глядача – передовсім на молодого філолога (студента, аспіранта, молодого спеціаліста), який тільки проходить процес становлення у професії. Тут устами колег по літературознавчому цеху, по роботі на кафедрі, близьких, родини, друзів, вихованців і студентів детально відтворюється сфера професійних інтересів, коло життєвого і професійного спілкування професора Теплінського М. В., його викладацька манера, стиль завідування кафедрою, конкретна методика роботи з аспірантами, студентами-дипломниками, дається оцінка його внеску у розвиток історико-літературної науки. Проте наскрізний вектор зображення залишається незмінним –

репрезентувати професію через людський вимір, базований на нерозривності життя у професії і професії у житті.

Друга частина фільму „Очима Іншого: Марко Теплінський і Володимир Матвіїшин” присвячена професору Володимиру Матвіїшину. В ній разом з іншими люб’язно зголосилися взяти участь колеги-філологи з Чернівецького університету, доктори наук, професори Борис Бунчук, Михайло Попович та Ольга Червінська, за що я їм щиро вдячний. Цю частину, яка сама по собі є завершеним твором, знову довелося побудувати на біографічному принципі, зорієнтувавши її, як і перший фільм „Марко Теплінський – учитель, вчений, людина”, на широкий глядацький загал. Таке жанрове римування між різними творчими проектами ніби замикає композиційне коло документальної кінодилогії про учених-літературознавців з Прикарпаття як незібраного циклу.

Безперечно, у вказаних творах я втілював своє бачення матеріалу, розставив ті акценти, які для мене є вирішальними, що закономірно для авторського творчого проекту. В основі всієї цієї роботи – один ключовий мотив: зберегти живу і вдячну пам’ять про своїх учителів як джерело життєвих сил, як засіб утримування надійної професійної перспективи, зміцнення морально-психологічного підґрунтя індивідуального існування, щоб повноцінно прожити в цьому поцейбічному перебуванні своє, а не чуже життя. Це і є основна думка, для втілення якої мені потрібно було вийти в інші професійні сфери діяльності.

Ясна річ, не можна вважати таку нелітературознавчу форму оприявнення історико-наукового досвіду обов’язковою для будь-якого літературознавця. Це об’єктивно неможливо, адже вимагає індивідуальної схильності до певних видів роботи. Проте літературознавцям відмовлятися від можливостей кіно- чи теледокументалістики не варто. Адже науки про мистецтво (і в цьому їх подібність із самим мистецтвом) адресовані так чи так звичайній освіченій людині, а не лише вузькому елітарному колу представників певної спеціальності. Мусимо звертатися до різних форм сучасної комунікації. Тут літературознавці повинні тісно взаємодіяти з журналістами, представниками мас-медіа, від чого тільки виграє як кожна з цих креативних галузей, так і загальна справа освіти та національного і загальнолюдського культуротворення.

Значення спадкоємності в розвитку літературознавства як культуротворчої діяльності зумовлене штучним походженням культури як вторинної моделюючої система, самовідтворення якої

безпосередньо пов'язане зі структурами активної пам'яті та свідомими зусиллями її творців.

1. *Борн М.* Моя жизнь и взгляды / Макс Борн. – М. : Прогресс, 1973. – 176 с.
2. *Гейзенберг В.* Физика и философия. Часть и целое / Вернер Гейзенберг. – М. : Наука, 1989. – 400 с.
3. *Гром'як Р.* Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Роман Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – 368 с.
4. *Гусев О.* „Звихнувся час... о доле зла моя! Чому його направить мушу я?” / О. Гусев // Українська культура. – 2012. – № 10(1006). – С. 14–17.
5. *Эразм Роттердамский.* Оружие христианского воина / Эразм Роттердамский // Философские произведения / Эразм Роттердамский. – М. : Наука, 1986. – С. 90–217. – (Памятники философской мысли).
6. *Зелиг К.* Альберт Эйнштейн : [сокр. пер. с нем.] / Карл Зелиг. – [Изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Атомиздат, 1966. – 232 с.
7. *Зоммерфельд А.* Пути познания в физике : [сборник статей] / Арнольд Зоммерфельд. – М. : Наука, 1973. – 319 с.
8. *Козлик І. В.* Бібліографічний покажчик праць (1982 – поточний момент) [Електронний ресурс] / І. В. Козлик. – Режим доступу : <http://personal.pu.if.ua/depart/ihor.kozlyk/resource/file/pdf/Додаток%20-%20Бібліографічний%20покажчик%20праць.pdf>.
9. *Козлик І.* Роман Гром'як : методологічні параметри наукової діяльності ученого / Ігор Козлик // *Studia methodologica*. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. – № 40. – С. 6–22.
10. *Козлик І. В.* Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства : [монографія] / Ігор Володимирович Козлик. – Івано-Франківськ : Поліскан ; Гостинець, 2007. – 591 с.
11. *Кравець Я.* Чичерінські читання у Львівському університеті / Ярема Кравець // Олексій Чичерін : біобібліографічний покажчик : (До 100-річчя від дня народження) / укладач Л. Панів. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – С. 110–116.
12. *Ливанова А. Л. Д.* Ландау / Анна Ливанова. – М. : Знание, 1978. – 192 с. – (Творцы науки и техники).
13. *Лотман Ю. М.* Феномен культуры / Юрий Михайлович Лотман // Избранные статьи : в 3 т. – Таллин : Александра, 1992. – Т. 1 : Статьи по семиотике и типологии культуры. – С. 34–46.
14. *Мілош Ч.* Взаємні порахунки / Чеслав Мілош ; [пер. із польської А. Павлишин] // Велике князівство літератури. Вибрані есеї. – К. : Дух і Літера, 2011. – С. 175–219.
15. *Тороп П.* Тартуская школа как школа [Электронный ресурс] / Пеэтр Тороп // Лотмановский сборник 1. – М. : Изд-во „ИЦ – Гарант”, 1995. – С. 223–239. – Режим доступа : <http://www.ruthenia.ru/lotman/txt/torop95.html>.

16. Червінська О. В. Вибране з історії чернівецької літературознавчої кафедри / О. В. Червінська // Питання літературознавства : науковий збірник. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 73. – С. 196–201.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ: МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ И ЗНАЧЕНИЕ

Ігорь Владимирович Козлик
orcid.org/0000-0001-8262-1748
ihor.kozlyk@pu.if.ua

*Доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой
Кафедра мировой литературы и сравнительного литературоведения
Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника
Ул. Шевченко, д. 57, 76018, г. Ивано-Франковск, Украина*

Аннотация. Рассмотрены механизмы преемственности в обычных кодифицированных (источниковедчески-историографическая работа, методологический анализ конкретных эвристических практик, феномен научной школы) и некодифицированных видах литературоведческой деятельности (кинодокументалистика). Показано, что механизм преемственности заложен уже в логике разворачивания познавательной работы. Феномен научных школ предусматривает в своём функционировании не только дифференциальные, но и интегральные составляющие, ключевой из которых является личность учёного, в которой человеческое (включая морально-нравственное, психологическое) неотъемлемо от профессионального. Вот почему когда речь идёт о преемственности, то это касается не только принципов исследовательской работы, но и общекультурных ориентиров, отношения к своей профессии, формирования творческой и человеческой личности деятеля науки, стиля межличностного общения в профессиональной среде. Полнота воспроизведения этого обуславливает необходимость обращения к документальным жанрам кино и телевидения, тесное взаимодействие литературоведов с журналистами и представителями мас-медиа.

Ключевые слова: преемственность, литературоведение, наука, культура, документальное киноискусство.

SUCCESSION IN LITERATURE STUDIES: MECHANISMS OF REALISATION AND MEANING

Igor Kozlyk
orcid.org/0000-0001-8262-1748
ihor.kozlyk@pu.if.ua

*Department of World Literature and Comparative Literary Criticism
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57 Shevchenko str., 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Abstract. Taking into consideration experience of history of literature studies and natural sciences and personal experience of making documentary films about scholars-philologists “Marko Teplinskii – teacher, scientist, person” (2012) and “In the eyes of the other one: Marko Teplinskii and Volodymyr Matviishyn” (2013), there has been discussed the mechanisms of the succession in common codified (source studies and historiographic works, methodological analysis of the definite heuristic practices phenomenon of the scientific school) and non-codified kinds of literature studies activity (documentary cinema).

It has been shown that the mechanism of succession laid down in the logic of cognitive work revelation. So, in the historiographical and source study phase interaction of opposite procedures of actualization and re-actualization leads to the formation of the new research thematic horizon. A special study of specific heuristic methodology practices encourages thoughts above the laws of different literary experiences. The scientific schools phenomenon, to which the process of institutionalization of science is directly related, provides in its functioning not only differential, but also integral components, the key of which is the identity of the scientist in which human traits (including moral and ethical and psychological) are inseparable from the professional ones (professional level).

That's why, when it comes to succession, it concerns not only the principles of research, but also general cultural points, attitude to own profession, formation of a creative and human personality of the scientist and style of interpersonal communication among professionals. Completeness of its production causes the necessity of appealing the documentary genres of arts – cinema and television – close interaction between literary critics and journalists and mass media workers.

The total value of succession in the development of literary criticism, as a culture creation activity, is caused by the artificial nature of culture as a secondary modeling system, the reproduction of which is closely connected with the structure of active memory and conscious efforts of its creators.

Key words: continuity, literary criticism, science, culture, documentary cinema.

References

1. Born M. *Moia zhizn' i vzgliady* [My Life and My Views]. Moscow, 1973, 176 p. (in Russian).
2. Heisenberg W. *Fizika i filosofii. Chast' i tseloe* [Physics and philosophy]. Moscow, 1989, 400 p. (in Russian).
3. Hromyak R. *Oriientatsii. Rozmysly. Dyskursy. 1997–2007* [Orientations. Reflections. Discourses. 1997–2007]. Ternopil, 2007, 368 p. (in Ukrainian).
4. Husev O. “Zvykhnuvsia chas... o dole zla moia! Chomu ioho napravyt' mushu ia?”. *Ukrainska kultura*, 2012, no. 10(1006), pp. 14–17. (in Ukrainian).
5. Erasmus Roterodamus. *Oruzhie khristianskogo voina* [Handbook of a Christian Knight]. In: Erazm Rotterdamskii. *Filosofskie proizvedeniia*. Moscow, 1986, pp. 90–217. (in Russian).

6. Seelig C. *Albert Einshtein* [Albert Einstein]. Moscow, 1966, 232 p. (in Russian).
7. Sommerfeld A. *Puti poznaniia v fizike* [The Path of Knowledge in Physics]. Moscow, 1973, 319 p. (in Russian).
8. Kozlyk I. V. *Bibliohrafichnyi pokazhchyk prats'* [Bibliographical index]. Available at: <http://personal.pu.if.ua/depart/ihor.kozlyk/resource/file/pdf/Додаток%20-%20Бібліографічний%20показчик%20праць.pdf> (accessed 24 September 2015). (in Ukrainian).
9. Kozlyk I. Roman Hromiak : metodolohichni parametry naukovoï diial'nosti uchenoho [Roman Gromyak: Methodological Options of Scientific Activities of the Scientist]. *Studia methodologica*, 2015, no. 40, pp. 6–22. (in Ukrainian).
10. Kozlyk I. V. *Teoretychne vyvchennia filosofskoi liryky i aktual'ni problemy suchasnoho literaturoznavstva* [Theoretical Study of Philosophical Lyrics and Topical Problems of Modern Literary Criticism]. Ivano-Frankivsk, 2007, 591 p. (in Ukrainian).
11. Kravets Ya. Chycherins'ki chytannia u L'vivs'komu universyteti [Chicherin Readings University in of Lviv]. In: *Oleksii Chycherin: biobibliohrafichnyi pokazhchyk: (Do 100 richchia vid dnia narodzhennia)*. Lviv, 2000, pp. 110–116. (in Ukrainian).
12. Livanova A. *L. D. Landau* [L. D. Landau]. Moscow, 1978, 192 p. (in Russian).
13. Lotman Yu. M. Fenomen kul'tury [Phenomenon of Culture]. In: *Izbrannye stat'i* [Selected Articles]. Tallinn, 1992, vol. 1, pp. 34–46. (in Russian).
14. Milosz Cz. *Velyke kniazivstvo literatury. Vybrani eseï* [Grand principality of literature. Selected essays]. Kyiv, 2011, 440 p. (in Ukrainian).
15. Torop P. Tartuskaia shkola kak shkola [Tartu School as School]. In: *Lotmanovskii sbornik 1*. Moscow, 1995, pp. 223–239. Available at: <http://www.ruthenia.ru/lotman/txt/torop95.html> (accessed 24 September 2015). (in Russian).
16. Chervinska O. V. Vybrane z istorii chernivetskoï literaturoznavchoï kafedry [Selected from the History of Chernivtsi Literature Department]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2007, no. 73, pp. 196–201. (in Ukrainian).

Suggested citation

Kozlyk I. Spadkoiemnist' u literaturoznavstvi: mekhanizmy realizatsiï ta znachennia [Succession in Literature Studies: Mechanisms of Realisation and Meaning]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2015, no. 91, pp. 137–150. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 30.09.2015 р.